

ЯКІСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ДІАГНОСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Лузан Петро Григорович

доктор педагогічних наук, професор,

головний науковий співробітник

Інститут професійної освіти

Національної академії педагогічних наук України

м. Київ, Україна

Пашенко Тетяна Миколаївна

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

Інститут професійної освіти

Національної академії педагогічних наук України

м. Київ, Україна

Мося Ірина Анатоліївна

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

Інститут професійної освіти

Національної академії педагогічних наук України

м. Київ, Україна

Освіта і наука завжди були підвалинами людського розвитку та прогресу суспільства, базою, що забезпечує динамічний розвиток інтелектуального, духовного та виробничого потенціалу нації. Дійсно, як специфічна сфера людської діяльності наука в суспільстві виконує дві основні функції: пізнавальну – осягнення істини і отримання нового знання; практичну – підвищення ефективності людської діяльності. Про призначення науки оригінально сказав засновник і перший голова-президент Української академії наук В. Вернадський: «Наука – це створення життя... Її зміст не обмежується науковими теоріями, гіпотезами, моделями, створюваною ними картиною світу: в основі вона головним чином складається з наукових фактів та їхніх емпіричних узагальнень, і головним – живим змістом є у ній наукова робота живих людей» [4, с. 13].

Отже, основне призначення науки полягає у новому знанні, в отриманні нових наукових результатів. Поняття «науковий результат» є дуже важливим, його навіть спеціально визначено у Законі України «Про

наукову і науково-технічну діяльність»: «науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо» [3].

Дисертація як різновид педагогічного дослідження є засобом розвитку педагогічної науки, джерелом нового і доцільного знання, що дозволяє розв'язувати актуальні завдання підвищення якості освітнього процесу у закладах освіти. Крім того, вона є мірилом кваліфікації здобувача наукового ступеня – її автора. Специфіка дисертації у тому, що вона є не тільки науковим дослідженням і способом подання його результатів науковій громадськості, а й кваліфікаційною працею, за висновками оцінювання якої присвоюється відповідний науковий ступінь. Дисертаційна робота традиційно вважається ціннісно важливим твором для самого автора, проте як джерело нового знання вона набуває ще й суспільну значущість. Такий стан справ приводить до висновку про те, що, насамперед, дисертацію варто розглядати як наукове дослідження, а вже потім як кваліфікаційну роботу. Природно, якщо дисертаційна робота відповідає, передусім, необхідним критеріям якості.

На думку Ю. Сурміна [5], для якісної дисертації характерні методологічна, науково-теоретична, практична та текстуальна цінності. Методологічну цінність дисертації складає: ступінь новизни понять, методів, прийомів, методик; складність та комплексність методів; їх актуальність і різноманітність. Науково-теоретична цінність об'єднує такі індикатори: ступінь новизни отриманого наукового результату; реалізацію основних функцій науки: опис, пояснення, передбачення; ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків; достовірність отриманого наукового знання. Практичну цінність дисертації визначають: ступінь новизни й ефективності рекомендацій; рекомендації для подальших наукових досліджень; рекомендації для розвитку суспільства, народного господарства, управління, культури тощо; рівень технологічності рекомендацій. Текстуальна цінність дисертаційної роботи характеризується рівнем інформативності, оригінальністю викладу, відповідністю нормам і вимогам до тексту, а також якістю оформлення роботи.

Справедливо виникає запитання: якими критеріями, показниками і параметрами слід користуватися, щоб об'єктивно, оперативно, неупереджено оцінити якість дисертаційної роботи? На основі

обґрунтованих ученими основних вимог до дисертацій (А. Ашерів [1], С. Гончаренко [2], В. Шейко, Н. Кушнарєнко [6]), пропонується технологія оперативного аналізу якості педагогічного дослідження. Коротко висвітлюємо сутність пропонованих діагностичних етапів:

Етап 1. Аналіз зв'язку «тема дослідження – мета». Тема дисертації має відповідати таким критеріям: актуальність, новизна і перспективність; можливість виконання теми в даній науковій установі, закладі освіти; зв'язок теми з планами розвитку системи освіти; можливість одержання при впровадженні результатів дослідження педагогічного ефекту; відповідність фаху здобувача. Назва роботи має вказувати на предмет і об'єкт наукового пошуку, основний науковий результат або узагальнене визначення вирішуваної наукової проблеми. Мета (уявний результат, програма дій, загальний задум) узгоджується з назвою дисертації і відображає основний, кінцевий, запланований результат дослідження.

Етап 2. Аналіз зв'язку «мета дослідження – завдання». Досягнення мети забезпечується послідовністю виконання поставлених завдань. Відсутність бодай одного завдання унеможливує отримання результатів дослідження. Ланцюжок логічно правильно визначених завдань є «дорожньою картою» наукового пошуку, дороговказом виконання дослідження. Важливо пересвідчитися, що завдання орієнтовані виключно на досягнення мети.

Етап 3. Аналіз зв'язку «завдання дослідження – підрозділи дисертації». Кожне завдання дослідження повинне розв'язуватися в межах конкретного підрозділу (інколи підрозділах). Зміст дисертаційної роботи має бути спроектований так, щоб структура поставлених завдань узгоджувалася зі структурою (послідовністю) підрозділів: нелогічно, зокрема, перше завдання дослідження розв'язувати у підрозділі 1.2, а друге – у підрозділі 1.1.

Етап 4. Аналіз зв'язку «підрозділи – наукові результати». Прогнозовані автором наукові результати (концепція, закон, закономірність, етапи, тенденції, метод, фактор, принцип, педагогічна умова, модель, дефініція поняття, методика, засіб, педагогічна технологія, алгоритм тощо) мають зіставлятися з підрозділами, у яких вони обґрунтовані. Зазвичай правильно побудований перший розділ педагогічного дослідження (аналіз теорії і практики, визначення напрямів наукового пошуку) не повинен містити наукових результатів, що виносяться на захист (А. Ашерів [1]). В експериментальному розділі що, призначений для перевірки ефективності розроблених методик-технологій, зазвичай також не обґрунтовуються результати наукового пошуку.

Етап 5. Аналіз зв'язку «наукові результати – опубліковані праці». Усі наукові результати, які автор виносить на захист, повинні бути

опубліковані у вітчизняних фахових виданнях, зарубіжних виданнях. При цьому у тексті мають бути посилання автора дисертаційної роботи на свої праці (зокрема, обов'язково у кінці висновків за розділами). Більше однієї статті в одному випуску (номері) друкованого видання бути не може. При цьому у назвах статей, монографій, тез конференцій мають певним чином відображатися наукові результати, що виносяться на захист.

Еман 6. Аналіз зв'язку «наукові результати – новизна». Усі обґрунтовані наукові результати повинні скласти основу наукової новизни дослідження. Наукові результати мають формулюватися за рівнем наукової новизни (вперше одержано – перетворення відомих даних, корінна їх зміна; удосконалено – уточнення, конкретизація відомих даних, поширення відомих результатів на новий клас об'єктів, систем; дістало подальшого розвитку – розширення, доповнення відомих даних). Пунктів наукової новизни може бути більше, чим зазначених у висновках до розділів наукових результатів.

Еман 7. Аналіз зв'язку «завдання дослідження – висновки». У загальних висновках до дисертації слід виписувати стільки пунктів, скільки було поставлено дослідницьких завдань. При цьому загальні висновки відрізняються від коротких висновків до розділів: у висновках до розділів обговорюються наукові результати з позицій їх наукової новизни, достовірності, практичної значущості; у загальних висновках підводиться підсумок, що в цілому зроблено в дослідженні, які задачі вирішено, які результати отримано, надаються рекомендації щодо їх впровадження.

Отже, як підтверджує практика, наведений алгоритм аналізу змісту дисертації дозволяє оперативно визначити методологічний рівень педагогічного дослідження та, відповідно, прийняти справедливе рішення щодо його якості. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з розробленням діагностичного інструментарію комплексного оцінювання якості педагогічного дослідження.

Література

1. Ашерев А. Т. Підготовка, експертиза и захист дисертацій. Харків : Вид. УПА, 2002. 135 с.

2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Плавєр», 2010. 308 с.

3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 3, ст.25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

4. Рибалка В.В., Самодрин А. П., Моргун В.Ф. Р 92 В.І. Вернадський: ноосферний вимір освіти, життя особистості,

суспільства і цивілізації / За наук. ред. А.П. Самодріна. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2020. – 116 с.

5. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підруч. для науковця. Київ : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. 302 с.

6. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Вид. 5-е, стер. Київ: Знання, 2006. 307 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-28>

ЩОДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПОРЯДКУ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРСЬКИХ ДИСЕРТАЦІЙ

Назимко Єгор Сергійович

*доктор юридичних наук, професор,
перший проректор*

*Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

Захарченко Андрій Миколайович

*доктор юридичних наук, професор, завідувач науково-дослідної
лабораторії публічної безпеки громад*

*Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

Порядок присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (далі – Порядок № 1197) [1], запровадив деякі нові вимоги стосовно порядку підготовки та попередньої експертизи докторських дисертацій, відмінні від правил, що передбачалися раніше чинним Порядком присудження наукових ступенів [2]. Більшість новел, закріплених в оновленому Порядку, загалом є обґрунтованими і відповідають потребам сьогодення. Водночас цей Порядок містить й окремі положення, що мають дискусійний характер і потребують додаткового опрацювання.

Зокрема, до таких належать положення, які містять зазначення на необхідність виконання особою, яка готує дисертацію в докторантурі, певної наукової програми. А саме, пунктом 10 Порядку № 1197 визначено, що після завершення здобувачем, підготовка якого